

РЕЦЕНЗІЇ

УДК [930+39] (=161.2)(478)

Георгій КОЖОЛЯНКО

**ІСТОРИКО-ЕТНОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
УКРАЇНЦІВ МОЛДОВИ**

Українці Молдови. Історія і сучасність (Наукові дослідження і матеріали). – Автори-укладачі: Кожухар В.Г., Кожухар К.С. – Кишинів: ELAN POLIGRAF, 2008. – 256 с.

У статті здійснено аналіз книги-збірника наукових статей «Українці Молдови. Історія і сучасність» (за ред. Кожухар В.Г., Кожухар К.С.). Вказано, що збірник містить наукові дослідження і матеріали з історії, мови, культури, освіти, громадського руху, української православної церкви та зразки поетичної творчості молдовських поетів.

Ключові слова: історія, етнологія, культура, освіта, церква, громадський рух, бібліотека, етнос, самосвідомість.

Георгій КОЖОЛЯНКО

**ІСТОРИКО-ЭТНОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УКРАИНЦЕВ МОЛДОВЫ**

В статье осуществлен научный анализ книги-сборника научных статей «Украинцы Молдовы. История и современность» (под ред. В.Кожухар, К.Кожухар). Отмечено, что в сборник включены научные исследования и материалы из истории, языка, культуры, образования, общественного движения, украинской православной церкви, а также поэтические произведения молдовских поэтов.

Ключевые слова: история, этнология, культура, образование, церковь, общественное движение, библиотека, этнос, самосознание.

George KOJOLIANKO

**HISTORICAL AND ETHNOLOGICAL RESEARCH
OF UKRAINIANS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

The article made a scientific analysis of the scientific articles collection «Ukrainians of Moldova. History and Today» (edited by V.Kozhukhar, K.Kozhukhar). Scientific research and facts from history, culture, education, public movement, Ukrainian Orthodox Church as well as poems by Moldova poets are noted to be included in the collection.

Key words: history, ethnology, culture, education, church, public movement, library, ethnos, self-consciousness.

Збірник наукових статей містить дослідження, матеріали й інформацію з широкого кола проблем: історії, мови, культури, освіти, становлен-

ня і розвитку українського громадського руху, засобів масової інформації, української церкви в діаспорі, а також зразки поетичної творчості українців Молдови.

З проголошенням незалежності Республіки Молдова в житті молдовського суспільства постало багато питань, які стосувались національно-етнічних та міжетнічних відносин. Постало цілий ряд проблем ідентичності молдовського етносу та представників інших етносів, які проживають на терені Молдови. Питання рідної мови, культури, самосвідомості окремих етнічних меншин країни набули особливої ваги не лише в духовному житті, а й у політичному сенсі, оскільки протягом багатьох десятиліть радянська ідеологічна машина намагалась створити з представників переважаючої чисельно молдовської нації і інших етнічних менших «єдиного советского человека».

Конституція Республіки Молдова (1994 р.) і «Закон про права осіб, що належать до національних меншин, та правовий статус їхніх організацій» (2001 р.) передбачили як основоположний принцип у діяльності держави врахування інтересів усіх етнічних спільнот та окремих представників різних етносів.

У «Передньому слові» до збірника депутата Парламенту Республіки Молдова, Голови Української громади Республіки Молдова М.Олійника та керівника групи етнології українців Центру етнології Інституту культурної спадщини АН РМ, доктора історії В.Кожухаря, підкреслюється тісна співпраця Молдови з Радою Європи, результатом якої стали розроблені закони і законопроекти, що стосуються захисту прав національних меншин, а саме: «Закон про свободу совісті й віросповідань», «Закон про освіту», нова редакція «Закону про політичні партії та громадсько-політичні організації» та ін. Констатується, що курс Молдови на внутрішню інтеграцію збігається з базовими цінностями й настановами європейської інтеграції в гуманітарній сфері: єдність у розмаїтті, підтримка культурної, мовної, релігійної і духовної різноманітності як загальноєвропейського надбання, що відбилися в Плані дій «Республіка Молдова – Європейський Союз» та національній програмі щодо його запровадження, де передбачена низка конкретних заходів щодо взаємодії в гуманітарній галузі, спрямованих на кооперацію в культурі, розвиток міжкультурного діалогу, підтримку культурного розмаїття через мас-медіа, інтенсифікацію співробітництва в освіті й роботі з юнацтвом, підтримку полікультурної освіти та ін.

Тут же відзначено, що українці – другий за чисельністю етнос і невід’ємна складова частина поліетнічного народу Молдови. За даними перепису 1989 р., загальна чисельність українців у Молдові складала 600,4 тис. осіб, а частка в національному складі населення республіки – 13,8%. До того ж у невизнаній Придністровській Молдавській Республіці мешкає 160 тис. українців, що складає 28,8% населення Придністров’я.

Зроблено також короткий аналіз стану освіти (запровадження вивчення української мови, забезпечення підручниками з української мови й літератури, історії, культури й традицій українського народу. В Молдові українську мову й культуру вивчають у 54 навчальних закладах); науки

(створення відділу історії, мови й культури українців Молдови у складі Інституту міжетнічних досліджень АН Молдови, науковці якого опублікували 20 книг, 250 наукових статей, взяли участь у більш ніж 150 республіканських і міжнародних конференціях); культури, засобів масової інформації, громадського руху.

Збірник містить рубрики: «Історія, етнологія», «Мова, література, фольклор», «Освіта», «Церква, засоби масової інформації, бібліотечна справа», «Громадський рух», «Поетична творчість», де вміщені статті й матеріали науковців, політичних діячів та письменників Молдови.

Заслуговують на увагу дві статті В.Кожухаря, вміщені у розділі «Історія, етнологія»: «Українці Молдови: сторінки історії» та «Українознавство в системі академічних досліджень в Молдові (1991-2006 рр.)».

У першій В.Кожухар вказує, що головним націотворчим чинником є національна свідомість, а її основою – усвідомлення своєрідності історичної долі свого народу. Без історичної свідомості народ перетворюється на етнографічну масу, що легко піддається асиміляції етнічно більш консолідованими сусідами. При цьому автор статті констатує, що саме такі процеси – асиміляція, добровільне чи вимушене зречення рідної мови, а внаслідок цього й культури, ментальності, національної свідомості – відзначаються в значних масштабах серед українців Молдови. Більшість українців республіки не обізнані з історією українського народу та історією українців Молдови. Завдання українознавців вивчити об'єктивну історію українців Молдови та активно популяризувати ці знання серед широкого кола громадськості.

В.Кожухар виділяє шість головних історичних етапів у розвитку українців Молдови, які безпосередньо пов'язані з історією країни: давній (домолдавський), з XIV до початку XIX, з 1812 р. до початку XX ст., з 1918 р. – до 1944, 1944-1991 рр, з 1991 до наших днів.

При характеристиці кожного з історичних етапів автор використовує нові джерельні матеріали. Щодо давнього періоду, то вказано, що він характеризується трипільською культурою IV-II тис. до н.е., а далі гето-дакською з римським впливом III ст. та черняхівцями. V-VIII ст. автор відводить слов'янам на терені Прутсько-Дністровського межиріччя. Останнє твердження потребує певного уточнення. Відомо, що на терені Пруто-Дністровського межиріччя слов'яни простежуються уже в III ст, а російський археолог Б.Рибаків навіть вважав, що слов'ян на цьому терені потрібно шукати значно раніше, навіть у кінці II – I тис. до н.е. [4].

Археологічні дослідження Ю.Шилова, Б.Даниленка та ін. поповнили джерельний матеріал про витоки українського етносу та його розташування на західних етнічних теренах у більш давні часи – від 6 тис. до н.е. [7]. Відповідно і «Велесова книга» – найдавніша писемна пам'ятка українців (своєрідний літопис від VI ст. до н.е.), вказує на заселення предками українців західних теренів, включно з Прутсько-Дністровським межиріччям, аж до Карпат задовго до н.е. [1]

У статі характеризується етнічний склад Карпато-Дністровських земель періоду пізнього середньовіччя. Відзначено, що ці терени були під

впливом Галицько-Волинського князівства. Паралельно відбувалась слов'янська і волоська колонізація, що привело до спільного сусідського проживання на вказаних теренах. Для підтвердження своїх висновків В.Кожухар посилається на літописи Є.Логофета, С.Даскала, Н.Костіна, які визначали етнічний кордон між молдованами і українцями (русинами) по річках Серет, Сучава та на південному сході по Дністру до Кілікії. Автор статті називає волохів прамолдованами і вказує, що центр і південь Дністровсько-Прутського межиріччя вони заселили у XIII-XIV ст. Щодо слов'ян-українців (русинів), то вони з XII ст. відомі на півночі Молдови саме під назвою «русини».

Відповідно, автор робить висновок, що українці, поряд з молдованами, мають усі підстави вважати себе автохтонним населенням Молдови.

Далі В.Кожухар визначає причини, які сприяли переселенню українців з різних регіонів України на терени Бессарабії під час другого і наступних історичних етапів. Відзначено, що поряд із добровільним переселенням було й примусове, як, наприклад, при правлінні господаря Стефана III, який у 1498 р., повертаючись із польського походу, насильно привів близько 100 тисяч полонених українців і поселив їх у Бессарабії. Охарактеризовано також поселення козаків на молдовських теренах. Відповідно, в силу різних причин і обставин у Бессарабії склались три етнографічні групи українців-переселенців (посилання на історика та етнолога В.Зеленчука) [2]: з Галичини і Буковини, з Поділля і Волині та окрема група із Слобожанщини.

У статті піддано ґрунтовній критиці так звану «русинську проблему», яку розгорнув на сторінках журналу «Русин» (журнал публікується у Кишиневі) С.Суляк – прибічник і роздмухувач «політичного русинізму» [5]. На думку С.Суляка, українців у Молдові, Галичині і Буковині взагалі немає, а слов'янські мешканці цього регіону є відгалуженням російського етносу. У 2010 р. український політолог І.Буркут опублікував ґрунтовне дослідження русинів, де чітко визначив мету та особливості відродження у кінці XX – на початку XXI ст. в Україні і світі «політичного русинізму» [2].

У згаданій статті В.Кожухар вказує, що поширення «політичного русинства» на терени Молдови є небезпечним для державності Молдови й може призвести до ускладнень відносин між Молдовою та Україною.

У іншій статті В.Кожухаря – «Українознавство в системі академічних досліджень в Молдові» – звертається увага на те, що впродовж останніх років єдиний науковий осередок, який комплексно займається етнологічним дослідженням українців Молдови, є група етнології українців Центру етнології Інституту культурної спадщини АН Республіки Молдова. Науковцями цього центру розроблялись такі актуальні теми: «Історія українців Молдови», «Українці Молдови: етнодемографічний аспект», «Етнографія українців Молдови», «Українсько-молдовські літературні зв'язки», «Фольклор українців Молдови», «Етносоціальний портрет українців Молдови» та ін. Вказано на внесок у розробку вищезазначених наукових проблем, науковців К.Ф. Поповича, К.С. Кожухар, В.П. Степанова, Г.М. Рогової, В.Г. Кожухаря, Я.П. Мироненка та ін.

Відзначено видавничу діяльність молдовських вчених з проблем українознавства, проведення комплексних етнографічних і фольклористичних експедицій, апробування наукових досліджень на наукових конференціях тощо.

Констатується, що зроблено багато, але брак коштів і фахівців негативно впливає на наукові дослідження. Висловлено відверте зізнання, що більшість із зробленого є результатом ентузіазму і відданості справі науковців-українознавців. Відповідно, автор статті зробив і висновок, що без фінансової і моральної підтримки держави, громадськості, спонсорів, а також прагматичності коефіцієнт українознавчих пошуків буде значно нижчим, ніж того вимагає час і заслуговує українство Молдови.

У цьому розділі збірника вміщено статті В.Степанова «До проблеми локалізації етнічної самосвідомості українців в умовах іноетнічного оточення» та Г.Рогової «Духовна культура українців Молдови в звичаях і обрядах зимового циклу».

Розділ збірника «Мова. Література. Фольклор» містить дві статті К.Кожухар «Допоки живе мова – доти живе народ», «Українські говірки в Республіці Молдова (загальна характеристика фонетичної системи)», К.Поповича «Молдовські та українські реалії і їх віддзеркалення у художніх образах», Я.Мироненка «Фольклор українців Молдови: питання жанру», В.Панько «До історії зародження української фольклористики в Молдові».

На сторінках збірника широко представлена освітня тематика: А.Нікітченко «З історії освіти українців у Молдові», М.Туницька «До проблеми змісту і методики викладання української мови в Молдові», Л.Рокіцька «Національний компонент у виховній та позакласній роботі (з досвіду роботи українсько-російського ліцею ім. І.С. Нечуя-Левицького м. Кишинєва)» та ін.

Проблеми релігії, засобів інформації та ролі бібліотек у духовному відродженні українців розглядаються в окремому розділі, де представлені статті: п. Я.Грипич «Православ'я у житті українців Молдови», Г.Рогова «Українське телемовлення: досвід, досягнення, тенденції», Л.Заїмова «Бібліотека ім. Лесі Українки – центр духовного відродження українців» та ін.

Громадському рухові в Молдові присвячені статті: М.Олійника «З історії громадського руху українців Молдови», В.Морару «Жіноча громада українок Молдови», Є.Осередчука «Художники-українці Молдови» та ін.

В окремий розділ виділено поетичну творчість українсько-молдовських письменників: З.Гурської, І.Кравчук, Г.Якубовича, О.Медведенко, Г.Рогової, С.Лозінської, Л.Линдюк, Л.Нікітіна, В.Сингицького, Ю.Дячука, М.Федаки.

Для прикладу наведу один з віршів Галини Якубович «Рідна мова», який вміщено у цьому збірнику:

Українське рідне слово, Клич за славу і за волю,
Неповторна моя мова. За народ, за кращу долю,
Невичерпна, незбагненна, Невмирущий «Заповіт»,
В вирі часу – нескінченна. Що лунає на весь світ.

Мова ділова, державна, Гурт єдиної родини,
 Предковічна і преславна, Ранній щебет солов'їний,
 Невгасима, невмируща Вересневий зорепад,
 І в усіх усядах суца. Яблуневий щедрий сад.
 Там, де чесний рід ведеться, Чистая вода джерельця,
 Де добро над злом сміється, Що гамує спрагу серця.
 Де плекають, де шанують, Оксамитова пелюстка,
 Іншомовом не руйнують. А душа без тебе – пуста.

Література: 1. Велесова Книга. Воловник / Упорядник Г.Лозко. – К., 2000. 2. Буркут І. Русини: минуле і сучасність. – Чернівці, 2010. 3. Зеленчук В.С. Из истории украинского населения Молдавии // Украинско-молдавские этнокультурные взаимосвязи в период социализма. – К., 1987. 4. Рыбаков Б. Язычество древней Руси. – М., 1974. 5. Суляк С. Осколки святой Руси. Очерки этнической истории руснаков Молдавии. – Кишинев, 2004. 6. Українці Молдови. Історія і сучасність (Наукові дослідження і матеріали). – Авторі-укладачі: Кожухар В.Г., Кожухар К.С. – Кишинів, 2008. 7. Шилов Ю. Джерела витоків української етнокультури. – К., 2002.

УДК 378.016:39

Сергій ПИВОВАРОВ, Олександр КОЖОЛЯНКО
ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ
ПАМ'ЯТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Якубовський В.І. Музезнавство. Підручник. – Кам'янець-Подільський: ПП. Мошак М.І., 2010. – 352 с.

У статті проаналізовано навчальний підручник «Музезнавство» Якубовського В.І. Відзначено, що у книзі вміщено матеріал про навчальний курс «Музезнавство» з врахуванням вимог освітнього Болонського процесу. Охарактеризовано п'ять розділів підручника, які включають навчальну і робочу програму курсу, зразки оформлення документації музейної практики та законодавство України щодо музеїв та музейної справи.

Сергей ПИВОВАРОВ, Александр КОЖОЛЯНКО
ИЗУЧЕНИЕ, СОХРАНЕНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ
ПАМ'ЯТОК НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье процензировано учебник «Музееведение» Якубовского В.И. отмечено, что в книге содержится материал учебного курса «Музееведение» с учетом требований образовательного Болонского процесса. Охарактеризовано пять разделов учебника, включающих учебную и рабочую программы, образцы оформления документации музейной практики, а так же законодательство Украины в отношении музеев и музейного дела.

Ключевые слова: программа, учебник, образование, музеи, фонды, культура, искусство.